

Kód kurzu: SP4MP_MT02

Iva Vašulínová (237124)

1) Výzkumné téma, problém otázka. Představení tématu výzkumu v min 1 odstavci, cílů výzkumu v dalším odstavci.

Téma

Analýza slovní zásoby ve výukových předmětech u žáka s narušenou komunikační schopností

Výzkumný problém

- rozdílný rozvoj slovní zásoby v jednotlivých výukových předmětech

Výzkumná otázka

Výzkumnou otázkou práce bude, ve kterých výukových předmětech se rozvíjí slovní zásoba nejméně?

Rozvoj slovní zásoby je jednou z důležitých složek komunikativní kompetence nejen u integrovaných žáků s narušenou komunikační schopností, ale i u žáků intaktních. Je důležitá nejen z hlediska přijímání, porozumění novým informacím, možnostem kvalitního výběru podstatných informací z předkládaných materiálů, ale také z hlediska možnosti realizace srozumitelného mluvního projevu, schopnosti vedení dialogů, vyjádření svých myšlenek, pocitů atd. Tato kompetence by proto měla být rozvíjena v každém z výukových předmětů a spolu s ostatními tvořit základ pro rozvoj osobnosti dítěte.

Práce bude zaměřena na analýzu slovní zásoby ve výukových předmětech u žáků s narušenou komunikační schopností. Tito žáci mohou mít problémy s osvojováním si, pochopením nových slov, uměním správného použití daného slova v kontextu, proto by se pedagog měl snažit jim co nejlépe daný výraz vysvětlit (nejlépe pomocí různých praktických příkladů, možnosti použití apod.), protože na rozsahu slovní zásoby (ať již aktivní nebo pasivní) závisí schopnost

porozumění (textu, přednášce apod.), schopnost vytváření vlastních myšlenek, názorů atd. Ve spolupráci s pedagogy jednotlivých výukových předmětů bude sestaven seznam několika termínů, které by chtěli, aby žáci ovládali (uměli je vysvětlit). Tyto termíny budou v praxi ověřovány pomocí odpovědního archu, ve kterém se bude hodnotit, zda termínu rozumí; používá ho, ale neumí vysvětlit; používá ho a umí ho vysvětlit.

Východiskem pro cíl práce je zvyšující se počet žáků s narušenou komunikační schopností a zvyšující se tendence k integraci/inkluzi těchto žáků v běžných školách. Je proto důležité pro tyto žáky upravit výuku tak, aby byli schopni se plnohodnotně v takovýchto školách vzdělávat. Změna výuky by se měla zvláště týkat náročnosti odborných textů, používání cizích slov (zde je potřeba je žákům dobře vysvětlit, umožnit jim, aby se s nimi dobře seznámili, zkusili si jejich využití v praktických cvičeních apod.). Určitě není nejlepším či nejvhodnějším řešením u žáků s narušenou komunikační schopností takovéto výrazy úplně vynechávat, nevystavovat je těmto termínům, nedávat jim šanci se s nimi seznámit. Cílem výzkumu bude zjištění, jakým způsobem těmto žákům pedagogové nové výrazy předkládají a v jaké míře u nich dochází k jejich pochopení a následné možnosti využití v běžném životě (zapojení do jejich slovní zásoby).

2) Hlavní výzkumná otázka (1) a vedlejší výzkumné otázky (maximálně 5)

Hlavní výzkumná otázka: V jakých výukových předmětech se u žáků s narušenou komunikační schopností rozvíjí slovní zásoba nejméně.

Vedlejší výzkumné otázky:

- co je důvodem, že se v některých výukových předmětech slovní zásoba nerozvíjí tolik, jako v jiných
- ve kterém výukovém předmětu/předmětech se slovní zásoba rozvíjí nejvíce
- jakým způsobem poskytují pedagogové žákům možnost si nové termíny

kvalitně a plnohodnotně osvojit

3) Volba výzkumné strategie (kvalitativní nebo kvantitativní) a její zdůvodnění.

Pro výzkum v této diplomové práci bude využit kvalitativní výzkumné šetření.

Při výzkumu se bude pracovat se čtyřmi žáky s narušenou komunikační schopností. Bude sledováno, jakým způsobem jsou novým termínům vystavováni a jak kvalitně jsou nové výrazy zakomponovány do cvičných a praktických testů a následně do žakovy slovní zásoby.

4) Návrh metody sběru dat, představa o počtu a kontaktování výzkumných jednotek.

Na základě možností dané školy budou vybráni 4 žáci (1. stupeň, 4. třída) s narušenou komunikační schopností, kterým bude předložen odpovědní arch s termíny, které budou nejprve vybrány s pedagogy konkrétních výukových předmětů. Odpovědní arch dostanou žáci na začátku a na konci šetření. Mezi těmito šetřeními bude sledováno, jakým způsobem a jakými možnostmi se žáci s termíny seznamují, jak je dále používají, zda je zařadili do své slovní zásoby a jsou schopni je s porozuměním používat. S danými žáky bude ještě vedeno šetření ve formě rozhovoru.

Pro tuto práci budou vybráni žáci se stejnou NKS, ze stejného ročníku (podmínkou je, aby měli stejné vyučující na dané předměty).

5) Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat - scénář rozhovoru, plán pozorování atd.

Úryvek ze scénáře rozhovoru:

- Opakuješ si nějak více doma probíranou látku?
- Pomáhají ti s přípravou rodiče?
- Vyhledáváš si definici pojmů, které ti vyučující ve škole zadá také jinde (nejen v učebnici)?
- Jakým způsobem se učíš novu látku (nové pojmy).
- Pokud některým pojmům nerozumíš, zeptáš se na jejich definici spolužáků nebo učitele?
- Snaží se ti učitel daného předmětu předem např. připravit seznam složitých, cizích slov, aby sis je mohl dopředu nastudovat, projít, seznámit se s nimi?
- Ve kterém předmětu je se dle tvého názoru objevuje nejvíce slov (termínů), které jsou ti nejasné nebo jim nerozumíš.
- Setkal jsi se někdy s tím, že by ti učitel odmítl podat vysvětlení konkrétního slova, kterému jsi neporozuměl/a?

Jiná forma sběru dat - pracovní list (oblasti, ze kterých budou termíny vybrány):

Český jazyk a literatura

- znalost a následné provedení rozboru věty a slova
- znalost, přiřazení nebo vytvoření synonyma, homonyma, antonyma
- znalost rozdílů mezi poezií a prózou (kladen důraz na četbu)

Matematika

- číslo přirozené, reálné, ...
- terminologie v geometrii (čára, přímka, polopřímka, ...)
- terminologie operací (sčítanec, dělitel, součin, ...)

Přírodověda

- určování konkrétních názvů zvířat, rostlin, hospodářsky významné horniny
- základní znalosti o sluneční soustavě
- podnebí, počasí, ochrana a tvorba životního prostředí

Vlastivěda

- charakterizuje jednotlivá pásma (dle nadmořské výšky)
- základní přehled a rozmístění světadílů a oceánů
- typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury

6) Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu (minimálně 1 odstavec)

V práci bude sledován rozvoj komunikačních kompetencí v jednotlivých výukových předmětech u konkrétních žáků, proto je důležité, aby daní (vybraní) žáci měli stejné předměty (můžeme u nich lépe sledovat pokrok v osvojování si daných termínů) a stejné vyučující daných předmětů. Výhodou tak bude lepší možnost srovnání – budou na stejné úrovni, budou mít stejné poznatky, stejného pedagoga, který je povede a bude jim dané termíny vysvětlovat, předkládat. Problémem nebo nevýhodou může být to, že nelze z těchto 4 případů sledovat nebo usuzovat (zevšeobecňovat), jakým způsobem by se mohla komunikační kompetence rozvíjet u jiných žáků, ať už ve stejném ročníku nebo v odlišném. Jiné to bude také při odlišném narušení komunikační schopnosti. Možný praktický problém v této oblasti by mohl nastat, pokud by žáci měli rozdílné vyučující daných předmětů. Dále se u žáků můžeme setkat s neporozuměním zadanému úkolu, díky čemuž bude odpověď zpracována chybně. Tomuto problému lze předejít tím, že budeme se žákem při vyplňování pracovat individuálně a snažit se mu zodpovědět a vysvětlit otázky, kterým by neporozuměl. Při tomto výzkumném šetření by se etické problémy neměly vyskytnout.

7) Terénní poznámky a záznam z prvního realizovaného rozhovoru/pozorování/analýzy dokumentu atd.

Terénní poznámky:

Budova je umístěna v klidnější části města, takže žáci nejsou při výuce rušeni provozem nebo hlukem z ulice. Při vstupu do budovy školy na mě prostředí působilo příjemným a pozitivním dojmem. Chodby jsou vyzdobeny pracemi a výrobky žáků a jsou zde také umístěny květiny. Učitelé, se kterými jsme měla možnost hovořit, byli velmi příjemní a snažili se mi předat co nejvíce ze svých poznatků a zkušeností ať už s prací se žáky nebo praktické rady, které za dobu své praxe ve škole získali. Nelze z pár takovýchto setkání usuzovat na kvalitu klimatu školy, ale na mě působilo dobrým dojmem. Při vstupu do třídy jsem mohla pozorovat práci žáků. I zde to vypadalo, že je vše v pořádku (dobré třídní klima). Žáci zrovna pracovali v menších skupinkách na zadaném úkolu. Spolupráce ve skupinkách probíhala bez problému. Žáci si navzájem pomáhali a všichni se aktivně na úkolu podíleli.

Měla jsem dohodnutý rozhovor se žákem M. K., který byl o této skutečnosti informován (zhruba věděl, na jaké téma se budeme bavit). Rozhovor probíhal v kabinetu, abychom nebyli rušeni (a také, abychom my nerušili zbytek třídy). M. zpočátku působil nervózně, ale během rozhovoru se uvolnil a odpovídal na všechny mé dotazy bez zábran.

Záznam z rozhovoru:

Já: Jak se ti líbí ve škole?

M: Jo, dobrý to je.

Já: Chodíš sem od první třídy?

M: Ano.

Já: Máš tu hodně kamarádů a kamarádek?

M: Jo, kamarádů mám hodně. I z jiný třídy.

Já: A jak se k vám chovají učitelé? Jsou hodní nebo spíš přísní?

M: Někteří jsou na nás hodní a je tady pár učitelů, kteří jsou přísní.

Já: Měl jsi někdy s takovým učitelem nějaký problém?

M: Ne, žádný.

Já: Zdá se ti, že to, co se učíš v různých předmětech (např. matematika, čeština, vlastivěda), je náročné?

M: Jak kdy. Někdy mě to, co se učíme baví a někdy ne. Třeba matematiku mám rád a tam mě to baví.

Já: A co třeba čeština?

M: Tam nerad píšu takový ty texty na nějaký zadaný téma. To dělám nerad, ale jinak mě to celkem baví.

Já: A opakuješ si doma nějak víc to, co jste probrali ve škole?

M: No, hlavně pokud máme psát nějakou písemku, tak to jo. Jinak spíš dělám jen úkoly.

Já: Pomáhají ti s tím třeba rodiče nebo sourozenci?

M: Sourozence žádného nemám. Mamka mi občas pomáhá, když nevím, jak to napsat nebo mi úkoly zkontroluje.

Já: Když něčemu ve škole nerozumíš, ptáš se doma rodičů nebo se podíváš třeba na internet?

M: Když nejsou rodiče doma nebo když to neví, tak se podívám na internet.

Já: Jak se učíš novou látku, kterou jste probrali ve škole?

M: Většinou si to přečtu a mamka nebo taťka mě z toho doma vyzkouší.

Já: A když se učíte něco ve škole a ty tomu nerozumíš, zeptáš se raději spolužáka nebo učitele?

M: Radši spolužáka

Já: Máš strach, že by se učitel zlobil?

M: To ne, ale přijde mi to hloupý.

Já: Snaží se ti učitel daného předmětu (např. matiky, češtiny) předem připravit seznam nových nebo cizích slov, aby ses na ně mohl podívat?

M: Občas ano, ale dávají mi to až přímo v tý hodině nebo před ní.

Já: Ve kterém předmětu se ti zdá, že se objevuje hodně pro tebe nových slov, kterým třeba nerozumíš?

M: Nevím.

Já: Co třeba čeština? Rozumíš všemu, co vám učitelka říká?

M: Jo.

Já: A co ve vlastivědě nebo přírodovědě?

M: Jo, v přírodovědě občas něčemu nerozumím, ale to se když tak zeptám spolužáka nebo tatky.

Já: A ti ti vždycky odpoví?

M: Jo, většinou jo. Když to tatka neví, tak se spolu podíváme na internet.

Já: Dobře, děkuju za odpovědi.

8) Námet k modifikaci výzkumného návrhu na základě zkušenosti z terénu

Modifikací výzkumného návrhu by mohlo být detailnější zaměření pouze na jeden z výukových předmětů. Důkladněji prostudovat možnosti žáků při seznamování s konkrétními pojmy a výrazy v daném předmětu. Jejich pochopení, osvojení, používání a následné zapojení do komunikace. Pokusit se vytvořit nějaké pracovní listy na procvičování daných slov, které by s tím žákům mohly pomoci.

9) Seznam relevantní (odborné) literatury (minimálně 10 položek, dvě z toho zahraniční) dle citační normy jednoho z oborových časopisů.

MÁLKOVÁ, M., CHLEBOUN, M., RÉMIŠOVÁ, E. *Hrátky s písmenky, číslly a obrázky: zábavné počty, rozšiřování slovní zásoby, trénink logického myšlení, rozvoj grafomotoriky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 46 s. ISBN: 978-80-7367-395-6.

LECHTA, V. a kol. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 360 s. ISBN: 80-7178-801-5.

KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006. 228 s. ISBN: 80-247-1110-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 353 s. ISBN: 80-7184-317-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN: 80-246-0956-0.

BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 s. ISBN: 978-80-87000-07-6.

JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J., BALADA, J. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Dotisk 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 126 s. ISBN: 80-87000-02-1.

LECHTA, V. a kol. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 435 s. ISBN: 978-80-7367-679-7.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 1998. 590 s. ISBN: 80-200-0689-3.

KEREKRÉTIOVÁ, A. a kolektiv. *Základy logopedie*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009. 344 s. ISBN: 978-80-223-2574-5.

CRYSTAL, D., VARELEY, R. *Introduction to Language Pathology*. Whurr: London, 1999. ISBN: 1861-56-071-0.

BERNSTEIN, D. TIEGERMAN-FARBER, E. *Language and communication disorders in children*. Boston: Allyn & Bacon, 2002. 612 s. ISBN: 0-205-33635-3.

Nevím, zda váš výzkum může přinést relevantní odpovědi o rozvoji slovní zásoby - ta může být ovlivněna i stavem, inteligencí, schopnostmi žáka. Zdá se, že byste spíše měla zkoumat učitele - jak přistupují k výzvě vysvětlovat odborné výrazy žákům s různými problémy - a srovnat třeba přístupy (a úspěšnost) více učitelů (nejlépe ve stejných předmětech). Projekt chce určitě hodně přemýšlení a diskuse. Zkoumání má tendenci se rozšiřovat, bylo by dobré váš záběr zúžit.